

ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΕΣ ΤΕΛΕΤΕΣ

**ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ
ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ, ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ
ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ, ΜΕ
ΤΟ ΓΑΜΟ ΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ**

ARNOLD VAN GENNEP

Ritual
plane

Transition

Ritual
reflects life

Stage 1

Stage 2

Stage 3

Separation

Reincorporation

Life
cycle

Liminal status

Status 1

Status 2

ΓΕΝΝΗΣΗ

- Μόλις γεννιόταν ένα παιδί κρεμούσαν πάνω από την πόρτα ένα κλαδί ελιάς αν επρόκειτο για αγόρι ή μια τούφα μαλλί αν επρόκειτο για κορίτσι.
- Την Πέμπτη ή έβδομη μέρα τελούνταν τα Αμφιδρόμια.
- Το παιδί περιφερόταν κυκλικά γύρω από τη φωτιά που έκαιγε στην εστία του σπιτιού.
- Αυτή η τελετή ενέγραφε το παιδί στον οίκο και το συνέδεε με την εστία στην οποία ανήκε. Με αυτό το έθιμο γινόταν η επίσημη αναγνώριση του παιδιού από τον πατέρα του.

- Μετά τη γέννηση το σπιτικό χρήζει τελετών εξαγνισμού και ειδικά η μητέρα και κάθε πρόσωπο που την είχε βοηθήσει στον τοκετό.
- Το αίμα θεωρείται μίasma.
- Γι' αυτό το λόγο απαγορεύεται να γεννήσει μια γυναίκα μέσα σε ιερό.
- Έθιμα: ράντισμα με καθαρτήριο ύδωρ, θαλάσσια λουτρά, αίμα που τρέχει από ένα μικρό γουρουνάκι, καύση λιβανιού και θειαφιού.
- Προσφορές στις θεότητες που είχαν σχέση με τη γέννηση, όπως στην Άρτεμη, στην Ειλείθια, στην Κουροτρόφο Δήμητρα.
- Τη δέκατη μέρα μετά τη γέννηση, η θυσία και το γεύμα που επακολουθούσε συνένωνε όλα τα μέλη της οικογένειας και μερικές φορές έκαναν και δώρα στο νεογέννητο.

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΒΙΟ

- Μόνο τα αγόρια είχαν πρόσβαση στην ιδιότητα και στα προνόμια που απολάμβανε ο πολίτης. Οι τελετές που σηματοδοτούν το πέρασμα από την εφηβεία στον κόσμο των ενηλίκων διαφέρουν από πόλη σε πόλη.
- Απατούρια: Συγκεντρώνονται αυτοί που έχουν τον ίδιο πατέρα και είναι μια καλή ευκαιρία για την εισαγωγή νέων μελών στην κοινότητα.
- Στην Αθήνα: Η γιορτή γινόταν στα πλαίσια της φρατρίας και διαρκούσε τρεις μέρες, κατά τη διάρκεια του μήνα Πυανοσιώνα (Οκτώβριος). Την πρώτη μέρα παρετίθετο γεύμα στους φράτορες, τη δεύτερη μέρα γίνονταν πολλές θυσίες και ειδικά προς τιμήν του Φράτριου Δία και της Φρατρίας Αθηνάς, την τρίτη μέρα οι νεαροί εγγράφονταν στη φρατρία και επακολουθούσαν πολλές θυσίες. Οι τελετουργίες της τρίτης μέρας έχουν όλες σχέση με τη μεταβολή της κατάστασης των νέων.
- Η φρατρία λειτουργεί ως ενδιάμεσος χώρος ανάμεσα στον κόσμο της οικογένειας και στον κόσμο της πολιτικής κοινότητας.

ΤΑ ΝΕΑΡΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ

- Οι νεαρές κοπέλες δεν αποκτούσαν ποτέ την ιδιότητα του πολίτη.
- Η μεγάλη πλειονότητα των κοριτσιών δε γίνονταν ποτέ ούτε άρκτοι (μόνο λίγες κοπέλες επιλέγονταν για να υπηρετήσουν ένα χρόνο την Άρτεμη στο ιερό της Βραυρώνας) ούτε κανηφόροι (που κουβαλούσαν τα κάνιστρα στις πομπές) ούτε αρρηφόροι (νεαρά κορίτσια που επιτελούσαν έναν ειδικό ρόλο σε μία συγκεκριμένη τελετή της εορτής των Αρρηφορίων, προς τιμήν της Αθηνάς).
- Τα παραπάνω πρόκειται απλώς για λειτουργήματα στην υπηρεσία της πόλης, τα οποία δε σηματοδοτούν μετάβαση από μία φάση της ζωής της κοπέλας σε μια άλλη και δεν έχουν καμία αναλογία με τις διαβατήριες τελετές των αγοριών. Αντιθέτως, το πιο σημαντικό γεγονός στη ζωή μιας κοπέλας είναι ο γάμος.

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

- Ο θεσμός του γάμου αποτελεί δείγμα κάθε πολιτισμένης κοινωνίας. Ο μικρόκοσμος της αρμονικής οικογενειακής ζωής μπορεί να συγκριθεί με το μακρόκοσμο της ευνομούμενης πολιτείας.
- Η ζωή των γυναικών αποτελεί ένα όριο ανάμεσα στον «άγριο, ακανθώδη» και στον «ήμερο, αλεηλεσμένο βίο» της ανθρωπότητας. Η πρώτη περίπτωση ταυτίζεται με την περίοδο που προηγείται του γάμου και της ένταξής τους στην κοινότητα. Τότε οι γυναίκες χαρακτηρίζονται «Κόραι», «Παρθένοι», και «Νύμφαι». Έντονη είναι η σύνδεση με τη λατρεία της θεάς της άγριας φύσης Αρτέμιδος, όταν αφιερώνονται στο ιερό της στη Βραυρώνα. Αυτό το χρονικό διάστημα είναι μια μεταβατική περίοδος, που μεσολαβεί μεταξύ της εφηβείας και του έγγαμου βίου.

Τα παιδιά θεωρούνται ότι βρίσκονται εκτός του κοινωνικού συνόλου. Τη μόνη σύνδεση τους με αυτό αποτελεί η απόλυτη εξάρτησή τους από τον κόσμο των γυναικών. Οι τελευταίες όμως κατέχουν μια περιθωριακή θέση στην κοινωνία των πόλεων-κρατών της αρχαιοελληνικής πραγματικότητας. Για τα παιδιά η απομόνωση από το κοινωνικό σύνολο διαρκεί ως την περίοδο της εφηβείας και της ένταξής τους, μέσω των τελετουργιών μύησης, στην κοινωνία. Αυτή, όμως, η πραγματικότητα ισχύει μόνο για τα άρρενα μέλη της κοινότητας. Αντίθετα τα κορίτσια ενηλικιώνονται κυρίως τη στιγμή της τέλεσης του γάμου τους. Αξίζει να αναφέρουμε ότι η τελετουργία αυτή έχει τη σημασία μόνο της μετάβασης από το πατρικό περιβάλλον σε μια νέα πραγματικότητα, αυτή του συζυγικού χώρου. Η ένταξη επισημοποιείται εκείνη τη στιγμή και πραγματοποιείται στο κατώφλι του σπιτιού του συζύγου της, όπου θα περάσει το υπόλοιπο μέρος της νέας της ζωής · αυτός ο χώρος είναι το φυσικό όριο που χωρίζει την προηγούμενη από τη νέα περίοδο της ζωής της.

Η οικογένεια αποτελεί ένα πυρήνα πολιτισμού που αναπτύσσει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά κάθε ευνομούμενης και αρμονικής κοινωνίας. Ο έγγαμος βίος και η καλλιέργεια των αγρών θεωρούνται άλλωστε ως ομόλογα γεγονότα, που επιφέρουν ανάλογα αποτελέσματα. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των Ελλήνων και κυρίως των κατοίκων των γεωργικών περιοχών παρατηρείται μια αντιστοιχία ανάμεσα στην τελετή του γάμου και στην πρακτική του οργώματος της γης.

ΘΑΝΑΤΟΣ

- Πρώτα έκαναν το λουτρό του νεκρού. Τον έχριαν με αρωματικά έλαια, τον έντυναν στα λευκά και τον σαβάνωναν, αφήνοντας ακάλυπτο το πρόσωπό του.
- Μετά λάμβανε χώρα η πρόθεση, δηλαδή η έκθεση της σορού του εκλιπόντος πάνω σε μια ειδική κλίνη, για μια ή δύο μέρες, στον προθάλαμο του σπιτιού.
- Οι γυναίκες γύρω από το νεκρό κάνουν θρηνητικές χειρονομίες. Γδέρνουν με τα νύχια τους το πρόσωπό τους, τραβάνε τα μαλλιά τους και κλαίνε. Είναι αποκλειστικά συγγενείς του νεκρού. Ψέλνουν ένα μοιρολόι, το θρήνο. Μπροστά από την πόρτα του σπιτιού τοποθετούσαν ένα αγγείο γεμάτο με καθαρή ύδωρ.
- Η εκφορά, η πομπή που οδηγούσε το φέρετρο από το σπίτι του νεκρού στο νεκροταφείο, γινόταν μετά την πρόθεση. Στην Αθήνα η νεκρική πομπή γινόταν τη νύχτα.
- Το σύνολο των επιτάφιων εθίμων ήταν αντικείμενο αυστηρών νόμων οι οποίοι θεσπίζονταν είτε από το σύνολο των πολιτών είτε από μικρότερες ομάδες τους.
- Οι τελετές εξαγνισμού ήταν απαραίτητες, για να φύγει κάθε μiasma από το σπίτι του νεκρού. Άφηναν να σβήσει η φωτιά στην εστία και άναβαν καινούρια.

ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ Η' ΝΕΚΡΟΠΟΛΙΣ

- Βρισκόταν έξω από τα τείχη της πόλης.
- Η σορός είτε ενταφιαζόταν είτε αποτεφρωνόταν στη νεκρική πυρά.
- Στη δεύτερη περίπτωση μάζευαν τις στάχτες σ' ένα πανί και τις έριχναν μέσα σε μια τεφροδόχη.
- Μέσα και γύρω από τον τάφο τοποθετούνταν διάφορα αντικείμενα.
- Οι αρχαιολόγοι συνηθίζουν τα τελευταία χρόνια να αποκαλούν αυτά τα αντικείμενα κινητή περιουσία του νεκρού.
- Ο τάφος συχνά καλυπτόταν από ένα σωρό χώματος στην κορυφή του οποίου τοποθετείτο ένα αγγείο ή μια στήλη, στην οποία αναγραφόταν το όνομα του νεκρού.
- Ο τάφος οριοθετεί τη θέση του νεκρού και τη σχέση του με τον κόσμο των ζωντανών.
- Είναι το σημείο απόθεσης προσφορών, είτε πρόκειται για τρόφιμα είτε για κοσμήματα, χοών, θυσιών και παράθεσης νεκρόδειπνου, κατά την Τρίτη, ένατη και τριακοστή μέρα μετά την κηδεία.

Η λατρεία των νεκρών είναι ένα κεντρικό στοιχείο στη θρησκευτική ζωή της οικογένειας και της πόλης. Οι τελετές με τις οποίες τιμώνται οι νεκροί είναι υποχρεωτικές, και κάθε πόλη έχει τη δική της εορτή εις μνήμη των νεκρών, που είναι μέρος ενός συνόλου πολύπλοκων τελετουργιών.

ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΑ

- Εορτή κατά την οποία τιμούσαν τους νεκρούς και εντασσόταν σ' ένα σύνολο τελετουργιών προς τιμήν του Διονύσου.
- Λάμβαναν χώρα στις 11, 12 και 13 του μήνα Ανθεστηριώνα, δηλαδή περί τα τέλη Φεβρουαρίου.
- Την πρώτη μέρα, τα Πιθοίγια, άνοιγαν τα βαρέλια του κρασιού, που είχαν σφραγίσει στις αρχές του φθινοπώρου.
- Η δεύτερη μέρα, οι Χοές, ήταν αφιερωμένη σ' ένα μεγάλο διαγωνισμό οινοποσίας και στον εορτασμό των γάμων του Διονύσου με τη βασίλισσα.
- Την Τρίτη μέρα, Χύτροι, έβραζαν μαζί διάφορα δημητριακά μέσα σε μεγάλα αγγεία που λέγονται χύτροι. Αυτό το παρασκεύασμα το προσέφεραν στο Χθόνιο Ερμή, τον οποίο θεωρούσαν και Ψυχοπομπό.
- Εκείνη την ημέρα τα πνεύματα των νεκρών ανέβαιναν πάλι στον κόσμο των ζωντανών, οι οποίοι έπαιρναν διάφορα μέτρα για να προφυλαχθούν από αυτά. Τα ιερά της Αθήνας ήταν κλειστά και άλειφαν τις εισόδους των σπιτιών με πίσσα για να μην μπορέσουν να μπουν τα φαντάσματα.
- Στο τέλος της μέρας, ξόρκιζαν τα πνεύματα των νεκρών με τα εξής λόγια: «Έξω Κήρες, τα Ανθεστήρια τελείωσαν!».

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΥ

- Ο Θάνατος, ο γιος της Νύχτας, είναι ο κατεξοχήν θεός του Κάτω Κόσμου.
- Ο Άδης, ο άρχοντας των νεκρών, είναι ο βασιλιάς του Κάτω Κόσμου.
- Στο πλευρό του βρίσκεται η Περσεφόνη ή Κόρη, θυγατέρα της Δήμητρας και του Δία.
- Τον Ερμή, χάρη στο ταλέντο του ως οδηγού, τον επικαλούνται συχνά για να εξασφαλίσουν την επιτυχία του τελευταίου ταξιδιού του νεκρού και του περάσματος της ψυχής του στον κόσμο των νεκρών.
- Οι Μοίρες κόβουν το νήμα της ζωής, οι Ερινύες κυνηγούν τους ανθρώπους για να τους εκδικηθούν, η Γοργώ σπέρνει τον τρόμο και όποιος την ατενίσει βλέπει το θάνατο κατάματα.

Ο Κάτω Κόσμος είναι ένας κόσμος που βρίθει από θεότητες και ένας κόσμος που απεικονίζεται με διάφορους τρόπους

Από τα Τάρταρα, τόπο αχανή και της σύγχυσης, και τη Στύγα, το ποτάμι που όταν περάσει κανείς το όριό του το ταξίδι του δεν έχει επιστροφή, μέχρι μέρη φωτεινά, τα Ηλύσια Πεδία, ο κόσμος των νεκρών έχει τη γεωγραφία του.

Από τη γέννηση μέχρι το θάνατο, τα σημαντικά στάδια της ζωής ενός Έλληνα πολίτη υπογραμμίζονται από τελετουργίες που, χωρίς να έχουν ισχύ νόμου, μεταφράζουν στο συμβολικό πεδίο τις μεταβολές της κοινωνικής θέσης ενός ατόμου. Το πλαίσιο αυτών των τελετών είναι άλλες φορές η οικογένεια και άλλες η πολιτική κοινότητα.